

اصول مدیریت

از دیدگاه قرآن و احادیث

شهین لودین

لوزین ، شهین ، ۱۳۴۰
اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث / تالیف شهین لودین . مشهد: واسع، ۱۳۸۰.
ISBN 964-93154-2-X

۳۶۴ ص.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا .

کتابنامه : ص ۳۶۳ - ۳۶۴ ؛ همچنین به صورت زیرنویس .

۱. مدیریت (اسلام) . ۲. مدیریت (اسلام) — احادیث . ۳. مدیریت -- جنبه های قرآنی .
الف . عنوان .

۲۹۷/۶۵۸

BP ۲۳۲ / ۶۷ / الف ۱۷۵

۲۵۹۹ - ۸۰ م

کتابخانه ملی ایران

اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث

مؤلف : شهین لودین

ناشر : واسع

تیراژ : ۲۰۰۰

چاپ : مؤسسه چاپ دانشگاه فردوسی

نوبت چاپ : اول

تاریخ انتشار : تابستان ۱۳۸۰

تعداد صفحات : ۳۶۴

قطع : وزیری

قیمت : ۲۲۰۰ تومان

شماره شابک X-۲-۹۳۱۵۴-۹۶۴
ISBN 964-93154-2-X

حق چاپ محفوظ است

BP

۲۲۲

۶۷

الف ۱۷۵ /

۳۵

تقدیم به :

پدرم که یگانه مامی و چراغ هدایت من است و
اوست که با شمع وجودش مرا به سوی کمال سوق
می دهد

امیدوارم در زیر سایه باوجودش به درجات عالیتری در
زندگی دست یابم .

و تو ای مادر ، که زیباترین تابلوی خداوندی و بهترین
سازنده دنیا و یگانه پناهگاه من هستی .

و کلیه اساتید محترم دانشگاهها و تمام کسانی که
دلسوزانه اداره مدارس آموزش و پرورش را به عهده
دارند و پرچمدار هدایت مؤسسات آموزشی وزارت
آموزش و پرورش به سوی تحقق اهداف عالی نظام
جمهوری اسلامی ایران هستند و در بارور شدن و
شکوفائی استعدادهای آینده سازان این جامعه از
هیچ کوششی دریغ نمی ورزند .

امید است که انشاء ... مورد قبول و استفاده آن
بزرگوران واقع گردد .

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱۱
مقدمه	۲۰
فصل اول	۴۳ - ۷۶
سیر تحول مدیریت در تاریخ زندگی انسان	
بخش اول : رهبری و مدیریت در جوامع باستانی	۴۵
- پیدایش سازمانهای اجتماعی و اداری در یونان قدیم	۴۶
- مدیریت عمومی در مصر قدیم	۴۷
- امور اداری در چین باستان	۴۸
- اداره امور عمومی در روم باستان	۴۹
- مدیریت سازمانهای عمومی و اداره امور دولتی در ایران باستان	۵۱
بخش دوم : جنبش مدیریت علمی	۵۲
بخش سوم : مکاتب و تئوریهای مدیریت	۵۵
- الف : تئوری کلاسیک	۵۵

- ۶۰ - ب : مکتب روابط انسانی
۶۹ - ج : تئوری تصمیم گیری
۷۱ - د : تئوری سیستم
۷۶ - هـ : مکتب انسان گرایی

فصل دوم ۹۷ - ۷۷

رهبری و مدیریت در قرآن

- ۷۹ - بخش اول : انسان و مسئله رهبری و مدیریت
۷۹ - انسان در اسلام و قرآن
۸۳ - ضرورت رهبری و مدیریت برای انسان
۸۷ - بخش دوم : نظام حکومت و مدیریت در قرآن
۸۷ - حاکم مطلق و فرمانروای هستی
۹۱ - بعضی مسائل مدیریت در قرآن

فصل سوم ۱۴۷ - ۹۹

اصول اخلاقی مدیریت از دیدگاه قرآن

- ۱۰۲ - شرح صدر
۱۳۵ - آسان شدن مدیریت
۱۴۴ - رسائی سخن
۱۴۶ - معاون شایسته

فصل چهارم ۱۴۹ - ۳۱۷

اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث

۱۵۱ بخش اول : ویژگی های مدیریت قرآنی

(ریشه ها - الگوها - انگیزه ها)

۱۶۵ بخش دوم : اصول مدیریت از دیدگاه قرآن

۲۵۸ بخش سوم : اصول مدیریت از دیدگاه نهج البلاغه

فصل پنجم ۳۱۹ - ۳۶۲

مطالعه تطبیقی اصول و مبانی مدیریت

از دیدگاه قرآن

۳۲۱ - پیشگفتار

۳۲۴ - مدیریت از دیدگاه ارزش های اسلامی

۳۲۶ - اصول و مبانی مدیریت در قرآن

۳۳۳ - مطالعه تطبیقی بین مدیریت از دیدگاه

قرآن و دیگر مکاتب

۳۳۵ - اصول و ضوابط دقیق مدیریت قرآنی

۳۵۰ - مطالعه تطبیقی بین وظائف مدیر از دیدگاه

قرآن و اسلام و دیگر مکاتب

۳۵۹ - گفتار آخر یا کلام آخر

پیشگفتار

سپاس و ستایش معبودی را سزااست که قلم را وسیله تنویر افکار قرار داد ، و به تعلیم و تعلم و معرفت دانش و فرایض و احکام امر فرمود ، و جامعه انسانی را به کمال و خاصان را به منتهای کمال و اوج جلال رسانید ، و در قرآن مجید بدان قسم یاد فرمود :

(ن والقلم وما یسطرون)

سوگند به قلم و هر آنچه بدان نویسند .

از اینرو اهمیت و ارزش خط و کتابت بر احدی پوشیده نیست . زیرا تنها از راه نگارش و اداء کلام است که مکنونات قلبی و عقاید و آراء بشری به منصفه ظهور می رسد و به دیگر افراد انتقال می یابد ، و با توجه به مطالب از راه عقل و درایت و فهم و کیاست ، روش صحیح از سقیم و حق از باطل باز شناخته می شود و از طرفی جنبه هایی از امور فردی و اجتماعی را در بر می گیرد. زیرا هر سخنی که به رشته تحریر درنیاید و به زیور طبع آراسته نگردد از بین می رود.

كُلِّ عِلْمٍ لَيْسَ فِي الْقُرْطَاسِ ظَاغٌ كُلِّ سِرٍّ جَاوَزَ الْإِثْنَيْنِ شَاعٌ

« هر دانشی که به روی کاغذ نیاید ضایع و هر رازی که از بین دو

نفر تجاوز کند شایع می شود » .

امام صادق (ع) پیشوای بزرگ شیعه و رئیس مذهب جعفری در این مورد می فرمایند:

(اَكْتَبُوا فَإِنَّكُمْ لَا تُحْفِظُونَ حَتَّى تَكْتَبُوا) .

بنویسید زیرا اگر ننویسید قادر به نگهداری و حفظ مطالب نخواهید بود.

در این کتاب سعی شده اصول و مبانی مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث به نحوی مطلوب و در حد توان تحلیل و بررسی گردد و به اطلاع شما عزیزان دانش پژوه رسانده شود و امیدوارم که برای خوانندگان محترم سودمند واقع شود. (و توفیق از خداست).

با توجه به برقراری نظام جمهوری اسلامی و لزوم مدیریت مجموعه ها و سازمانها، به گونه ای که مغایر با دستورات شرع مقدس نباشد، بحث در مورد اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث ضرورت می یابد.

در علم مدیریت با توجه به آنکه بحث روابط انسانی از مهمترین مسائل بشمار می رود. طبعاً دین مبین اسلام و قرآن کریم که از مباحث عمده آن تنظیم روابط انسانهاست، بهترین مطالب و مسائل را بیان داشته است بطوری که در مقام مقایسه می توان گفت: مدیریت های جدید، در این زمینه واقعا ضعیف، ناتوان و کم محتوا می باشند. از اینرو لازم است به جای تسلیم محض در برابر تئوری ها و اصول مدیریت جهان غرب «بحث اصول مدیریت از دیدگاه قرآن و احادیث» را به شکلی کاملاً جدی مطرح کنیم و مورد دقت قرار دهیم.

در مورد اهمیت موضوع باید گفت: از آنجا که پیروزی افتخار آمیز انقلاب اسلامی و استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی در کشور عملاً موجب احیاء قوانین اسلام ناب در مهد علم و ادب شده لذا، ضرورت تحقیقات دامنه دار و گسترده در متون اسلامی و قرآن برای یافتن دستورات انسان ساز اسلام جهت نیل به تعالی و تکامل در تمام زمینه های مورد نیاز ایجاب می نماید، چرا که به علت سالها و بلکه قرنهای حاکمیت ایادی استکبار بر این کشور و تسلط فرهنگهای الحادی و استعماری بر این مرز و بوم دیگر جایی برای کشف حقایق قرآنی و دستورات پیامبران الهی و بکار بستن آنان در عرصه های مختلف باقی نمانده بود.

وابستگی های عمیق فرهنگی و آموزشی و سیطره همه جانبه غرب بر فرهنگ و نظام آموزشی ما موجب آن شده که آنچه به دانشجویان رشته مدیریت در طول دوران تحصیل آموزش داده شده غالباً برگرفته از شیوه ها و اصول مدیریت در مکاتب غربی بوده و متأسفانه کتب و منابع مورد استفاده نیز یا توسط صاحب نظران غربی تألیف و یا ترجمه غالباً خامی از این نوشته ها داشته اند.

البته این به آن معنا نیست که الگوهای مدیریت غربی بهیچ وجه مفید فایده نیست، بلکه باید اعتراف نمود که بخصوص با توجه به اهدافی که کشورهای غربی دنبال می نمایند، اصول مدیریت مطرح شده توسط آنان شاید به بهترین

وجه ممکن آنها را به این اهداف می‌رساند. اما مسئله این است که کشورهای جهان سوم و از جمله کشوری مثل ایران نه می‌تواند و نه باید آن اهداف را داشته باشد، و اگر هم آنها به علت تسلط بیش از حد بتوانند این اهداف را بر کشورهای جهان سوم تحمیل نمایند، اعتقادات مذهبی و ویژگیهای فرهنگی و آداب و سنن بومی این کشورها را نباید از یاد برد که این خود مانع اجرای آن شیوه‌ها و اصول در این سرزمین‌ها خواهد بود.

لکن در حال حاضر و در ایران انقلابی که می‌رود تا اصول اسلام واقعی و احکام و دستورات قرآن در آن احیاء و اجراء گردد، این مسائل بایستی بطور کاملتر و جدی‌تر پیگیری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و هر مسلمان متعهدی که خود را در راه پیشبرد اهداف اسلامی در جهان مسئول می‌داند، اکنون که امکانات از هر نظر برای او فراهم شده است، بایستی دین خود را نسبت به اسلام و قرآن و مملکت خویش ادا نماید.

بنابراین وظیفه هر ایرانی مسلمان و متعهد است که تا آنجا که می‌تواند در جهت گسیختن رشته‌های وابستگی (اعم از اقتصادی، فکری و ...) این کشور به اجانب بکوشد و در راه نشر و ترویج فرهنگ غنی انسان ساز قرآن تلاش نماید.

پس از حکومت امیرالمؤمنین علی علیه السلام که چهارده قرن قبل، سایه

عدالت بر سرزمین های اسلامی گسترده بود ، هیچ خبری از قسط و عدل اسلامی به معنای واقعی آن نبود ، تا زمان ما که در ایران اسلامی به برکت رهبری های داهیهانه امام راحل (ره) و ایثار و از خود گذشتگی شهداء عزیز و جانبازان انقلاب ، جمهوری اسلامی برپا گردید و از جمله اهداف این نظام مقدس آن است که قوانین الهی را در جامعه احیاء و اجرا نماید . برای نیل به چنین آرمان مقدسی ، کارآمدترین افراد ، مدیران جامعه می باشند . مدیرانی که در پیکره این نظام پاک ، هر کدام مسئولیتی را به عهده گرفته و اکثر آنان دلسوزانه تلاش می کنند که حکومت را در مسیر خدائی اش یار و مددکار باشند. این امر میسر نخواهد شد ، مگر آنکه مدیران وظایف شرعی و اصولی خود را بخوبی شناخته و براساس آن عمل نمایند .

در حکومت های مادی جهان دو نوع کنترل تصور می شود : کنترل سیستم اداری و کنترل وجدان .

آنان برای مسئولین وظایفی را مشخص نموده و براساس آن ، فعالیت مدیران را مورد ارزیابی قرار می دهند . اگر فردی تخلف کند ، در مقابل این سیستم مسئول است ، اما اگر توانست به گونه ای تخلف کند که از کمند کنترل فرار نماید ، در مقابل خود مشکلی بجز « وجدان » احساس نمی کند ، آن هم در مسائلی که

مربوط به وجدان می شود ، اما در مسائل « غیر وجدانی » هیچ مشکلی در مقابل خود ندارند . « وجدان » هم در انسانهای گوناگون با توجه به خصایص روحی ، فکری و روانی افراد و برخورد آنان با اینگونه مسائل اداری مراتبی از ضعف و قوت است . به گونه ای که در بعضی وجدان بسیار نیرومند، مانند یک محکمه دقیق عمل می کند و در برخی دیگر آنچنان مطرود گشته که رو به خاموشی می رود .

در مواردی که مدیر بتواند از این دو مانع عبور کند ، خود را آزاد احساس کرده، هر چه نفس او فرمان دهد ، عمل می کند . عبور از این دو مانع هم کار محالی نبوده و شواهد بسیار زیاد آن در جهان بخوبی دیده می شود. اما در شریعت اسلام و کتاب قرآن در ورای این دو کنترل مسأله ای بنام « کفر الهی » مطرح است که هیچ عملی بر آن سیستم پوشیده نمانده و در صورت تخلف مؤاخذه وجود خواهد داشت .

از اینرو در نظام مقدس اسلامی بر مدیران لازم است که قبل از هر چیز تکالیف خود را در حیطه « مدیریت و اصول آن از دیدگاه قرآن و احادیث » بشناسند و براساس آن عمل نمایند ، تا خدای ناکرده بی جهت به نکبت دنیا و عذاب آخرت دچار نشوند.

مدیران باید بدانند به عنوان یک مسلمان در جایگاه مدیریت دارای مسئولیت های خطیری هستند که هرگز چنین انتظاراتی ورای توان و استعداد آنان نبوده ، لذا به استناد آیه شریفه قرآن که می فرماید :

« لَا يَكْتَلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا »

خداوند هیچ نفسی را مکلف نمی کند مگر به اندازه وسع و توانش .
به جرأت می توان گفت قلم مهمترین عامل در نشر حقایق اسلامی و احکام و توجیه ظرایف قرآن و خصوصیات اخلاقی انسانی و مروج فضایل نفسانی است .
همین عامل موجب اعتلای جامعه جهانی در معرفت حقایق ربانی خواهد بود .
البته کاربرد آن بستگی بدان دارد که نگارنده چه نکاتی را برگزیند و از چه مقاصدی اعراض نماید ، تا در آستان با عظمت کبریایی مسئول نباشد .

خوشبختانه از آنجا که سعادت قرین بود و خداوند سبحان و جان آفرین یار و معین : آرزوی اینجانب تحقق پذیرفت و بنده حقیر توفیق یافتم که کتاب حاضر را به دانشجویان و اساتید محترم و کلیه خوانندگان عزیز تقدیم نمایم . و از خوانندگان و پژوهندگان گرامی انتظار دارد کاستی ها را به دیده اغماض نگریسته و درصدد راهنمایی برآیند . از پیشگاه حضرت احدیت خواستارم بما توفیق بندگی و اطاعت عنایت فرماید تا به فرامین قرآن و سنت و روش پیامبر اعظم و اهل بیت

اطهار عمل نموده ، در دنیا و آخرت رستگار و سعادتمند گردیم .

با آرزوی اینکه از دانش نهفته در قرآن کریم و سخنان گرانقدر حضرت علی (ع) در نهج البلاغه ، جهت پیشرفت های علمی ، اقتصادی ، صنعتی ، تکنولوژی نوین ، اصول اخلاقی و اصول و قوانین حاکم در سازمانها بنحو احسن استفاده نمائیم و با آرزوی بهروزی و پیروزی برای مسلمانان جهان و با آرزوی اینکه با کنکاش و تحقیق هر چه بیشتر و عمیق تر در آیات قرآن و سخنان گهربار حضرت علی (ع) کتبی منتشر گردد که به عنوان واحد درسی (اصول و مبانی مدیریت در قرآن) و ... در مراکز تحصیلی و دانشگاهها تدریس شود و دیگر نیازی به کُتبی در این زمینه از نویسندگان خارجی نداشته باشیم .

کارشناس رشته مدیریت

شهین لودین

منابع و مآخذ

- ۱- آیتی . عبدالمحمد ، قرآن کریم ، انتشارات سروش ، واحد احیای هنرهای اسلامی .
- ۲- سید رضی . نهج البلاغه ، ترجمه فیض الاسلام .
- ۳- مکارم شیرازی . ناصر ، تفسیر نمونه .
- ۴- تفسیر موضوعی پیام قرآن .
- ۵- تعاریف هفتگانه از جزوه شماره ۲ ، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه .
- ۶- سیاهپوش . محمود ، روابط انسانی در مدیریت .
- ۷- پرهیزکار . کمال ، روابط انسانی در مدیریت .
- ۸- دکتر علاقه بند . علی ، مقدمات مدیریت .
- ۹- پرورش . سیدعلی اکبر ، جزوه مدیریت از دیدگاه نهج البلاغه .
- ۱۰- شهید مطهری . مرتضی ، مقاله مدیریت و رهبری در اسلام ، امدادهای غیبی .
- ۱۱- اشرف سمنانی . غلامرضا ، تحلیلی از مدیریت اسلامی در پنج سال حکومت علی (ع)
- ۱۲- بشارت . علیرضا ، سیر اندیشه اداری و مبانی علم اداره ، انتشارات دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی .
- ۱۳- اقتداری . علی محمد ، سازمان و مدیریت ، انتشارات دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی .

- ۱۴- کازمایر، لئونارد. اصول مدیریت، ترجمه اصغر زمردیان و آرمن و مهره‌ژان، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ۱۵- زمردیان. اصغر، مقاله تئوری بومی در مدیریت، مجله مدیریت امروز.
- ۱۶- دکتر برنجی. محمد رضا، جامعیت تفکر، الگویی برای مدیریت.
- ۱۷- هرسی پال و بلانچارد، مدیریت رفتار سازمانی، ترجمه دکتر علی علاقه‌بند.
- ۱۸- رابرت تروئار و نیوپورت جین، اصول مدیریت و رفتار سازمانی، ترجمه عین الله علاء.
- ۱۹- نورث کوت پارکینسون، رستم جی و ساپر، اندیشه‌های بزرگ در مدیریت، ترجمه دکتر مهدی ایران نژاد، پاریزی.
- ۲۰- میزان الحکمه.
- ۲۱- صحیفه سجادیه.
- ۲۲- وسایل الشیعه.
- ۲۳- بحار الانوار.
- ۲۴- دعای کمیل.
- ۲۵- جوشن کبیر.
- ۲۶- غرر الحکم.
- ۲۷- الدر المنثور.

Principles of Management as Reflected in the Qur'an and Traditions

انتشارات واسع

شماره: ۹۶۲-۹۳۱۵۲-۲-X
ISBN: 964-93154-2-X